

GIRONA · MUSEU D'HISTÒRIA DE LA CIUTAT

PROPOSTA TEMÀTICA

Guerres

SALES 8 i 9 ÈPOCA MODERNA

Presentació

Des que l'ésser humà començà a estendre's damunt la terra, els conflictes, les tensions i les guerres s'han anat succeint. Causes diverses les han provocat, però gairebé sempre l'instint de supervivència, l'afany de poder, o la manca de diàleg les han originat. L'època moderna a Catalunya es pot ben dir que fou una època de guerres. **Els segles XVI, XVII, XVIII foren temps de guerra.** Es pot parlar de molts aspectes de la Girona moderna, però res no s'entendria sense tenir en compte la successió de guerres que s'esdevingueren, i totes les repercussions que aquestes comportaren tant per la vida quotidiana com per l'urbanisme de la ciutat.

Cal remarcar que a l'hora de confeccionar la proposta temàtica hem procurat que les activitats proposades mantinguin un equilibri en el tractament dels eixos bàsics que fonamenten les tendències pedagògiques i didàctiques actuals, que busquen que l'alumnat assimili conceptes però, sobretot, que els procediments i les actituds tinguin una rellevància especial en la seva formació i en la seva educació integral.

Val a dir que totes les activitats que proposem en la proposta són optatives i, per tant, fora convenient que el professorat escollís les més adequades d'acord amb les característiques de nivell, edat i interessos del seu grup d'alumnes. Tant de bo que aconseguim el nostre propòsit i que la proposta us sigui útil.

Descripció de la proposta

L'objectiu principal d'aquesta proposta temàtica és fer una anàlisi sobre el significat i les conseqüències de les guerres. Partint de les guerres que esclataren en uns moments històrics i en uns punts geogràfics concrets, el que es pretén és fer una generalització del que representa qualsevol guerra i sobretot aconseguir que ningú es quedi indiferent amb l'allau d'imatges i de notícies de guerres que contínuament ens arriben en els dies d'avui.

Orientacions didàctiques

- Aquesta proposta temàtica s'emmarca a l'àrea de coneixement del medi social a l'educació primària, a la de **CIÈNCIES SOCIALS de 2n i 4t D'ESO i a 1r de BATXILLERAT**.
- L'activitat pot ésser realitzada pel mestre o conduïda pels educadors del servei educatiu del Museu d'Història de la Ciutat de Girona.
- La proposta està pensada perquè tingui una durada d'1 hora i 30 minuts aproximadament. Això és orientatiu i seran les persones responsables del grup qui s'organitzaran el temps.
- Per a fer aquesta activitat el museu posa a la vostra disposició tot el material necessari.
- Realitzada per: *Àrtemis Serveis Educatius i Culturals*.

Contingut de la proposta temàtica

La unitat s'estructura presentant sempre en primer lloc uns continguts que després s'exercitaran a través de les activitats proposades.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

GENERALS

- Valorar i respectar el patrimoni cultural, artístic, històric i social, assumint les responsabilitats que suposa la seva conservació i millora, apreciand-lo com font de gaudi i utilitzant-lo com a recurs per al desenvolupament individual i col·lectiu.
- Conèixer els processos i mecanismes bàsics que regeixen els fets socials, i utilitzar aquest coneixement per comprendre el passat i l'organització de les societats.
- Comprendre el present i el nostre territori com a resultat de la interacció dels grups humans i societats sobre el medi en el qual es desenvolupen i organitzen al llarg del temps

ESPECÍFICS

- Identificar les causes de les guerres, tant les del passat com les actuals.
- Entendre tot el que envolta una guerra.
- Identificar les armes més importants i les tàctiques militars d'època moderna.
- Conèixer l'origen de la Diada de l'11 de Setembre.
- Defensar la pau i saber identificar les actituds quotidianes de violència.

CONTINGUTS

Els continguts que es treballaran en aquesta proposta temàtica són els següents:

CONCEPTES:

- Poder polític i conflictivitat al llarg del temps
- Les guerres en època moderna a Catalunya en general i a Girona concretament.
- Armament i tàctiques militars en època moderna.
- Les conseqüències de les guerres.
- Cultura de pau i de tolerància.

PROCEDIMENTS:

- Treball amb documents escrits
- Obtenció d'informació a partir de les peces, gràfics, imatges i textos del museu.
- Relació de fets i celebracions actuals amb fets ocorreguts en d'altres èpoques.
- Debat enfront els estats emocionals que provoquen certes imatges o certs sorolls.

ACTITUDS I VALORS:

- Consciència de les conseqüències humanes i socials de qualsevol guerra
- Reconeixement dels propis actes de violència quotidiana.
- Interès per entendre els motius que han originat les guerres actuals, i per investigar qui les promou, a qui beneficien, qui hi participa...
- Sensibilització davant el dolor que envolta les guerres.

Activitat 1

ESTAT DE GUERRA

CONTINGUTS A DESENVOLUPAR:

Una guerra és un enfrontament entre països, o d'altres organitzacions armades, amb ús de violència i armes. Tot al llarg de la història s'han produït guerres, per raons religioses o culturals, per control de recursos naturals,... moltes causes diferents les han produït, però normalment al darrera sempre hi ha un important factor econòmic.

I el que queda després d'una guerra sempre és destrucció i mort, mort de milers d'éssers humans, no només dels que foren combatents, sinó també de la població civil.

Quan pensem amb una guerra, normalment ens ve al cap la imatge del camp de batalla, però

una guerra sempre ha implicat moltes més coses: ha implicat robatoris, segrestos, violacions, fam, malalties, grans despeses econòmiques. I si parlem de les guerres d'època moderna, també implicaven l'allotjament dels soldats a les cases. L'allotjament volia dir no només alimentar i donar aixopluc als soldats, sinó també als cavalls i a tota la comitiva que els soldats portaven amb ells: els exèrcits d'època moderna estaven formats per multituds perquè també hi havia les dones dels soldats, els fills i el bestiar.

Allotjar volia dir posar llit, llençols, coixí, taula, lloc en el foc, cassoles per cuinar, espelmes per veure-s'hi, lloc a la taula...

Així doncs, cal tenir present que sovint l'arribada de l'exèrcit amic era pitjor que l'arribada de l'enemic, perquè empobria les terres, esgotaven el menjar i violentaven la població civil.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT:

- Posats en rotllana un davant de l'altre, cada participant tancarà els ulls amb les mans al company que tingui al davant, i els fem escoltar el so d'una guerra: trotejos, esclats de bombes, gent cridant... Cadascú escollirà una paraula per definir el que ha sentit. El conductor de l'activitat ho apuntarà en una pissarra magnètica i l'alumnat ho apuntarà en una fitxa de treball.
- Seguidament mostrem imatges de guerra actuals, imatges impactants de destrucció, dolor, lluita... L'alumnat escollirà una paraula que intenti definir l'estat d'ànim que els provoca observar aquestes imatges.
- Comentem un llistat de les guerres més importants que hi ha hagut al llarg de la història, des de l'època antiga fins l'actualitat, per adonar-nos de que els conflictes bèl·lics, malauradament, van associats a l'ésser humà des de sempre; el que canvia són les raons concretes del conflicte, el territori on es dona, les tècniques militars que es desenvolupen...

MATERIAL NECESSARI:

- CD amb gravació so de guerra
- Aparell per reproduir-ho
- Imatges de guerra actuals
- Pissarra magnètica tipus cavallet
- Llistat dels principals conflictes bèl·lics al llarg de la història.

Principals conflictes bèl·lics al llarg de la Història:

Antiguitat

- Primera guerra messènia d'Esparta (740-720 aC)
- Segona guerra messènia d'Esparta (660-640 aC)
- Guerres mèdiques (500-479 aC)
- Batalla de Marató (490 aC)
- Guerra del Peloponès (431-404 aC)
- Guerres samnites de Roma (343-290 aC)
- Primera guerra púnica (264-241 aC)
- Segona guerra púnica (218-201 aC)
- Segona guerra macedònica (200-197 aC)
- Tercera guerra macedònica (171-168 aC)
- Tercera guerra púnica (149-146 aC)
- Guerra de Jugurta (111-105 aC)
- Guerres socials de Roma (91-89 aC)
- Guerres contra Mitridates (88-63 aC)
- Guerra de les Gàlies (58-51 aC)
- Guerra civil romana (49-46 aC)

Edat Mitjana

- Invasió d'Europa pels huns (375-451)
- Guerra dels ostrogots contra Bizanci (535-553)
- Conquesta del regne visigot pels musulmans (711-732)
- Guerra de Carlemany contra els saxons (772-814)
- Conquesta normanda d'Anglaterra (1066-1071)
- Primera Croada (1096-1099)
- Segona croada (1147-1149)
- Tercera croada (1189-1192)
- Quarta croada (1202-1204)

- Batalla de Muret (12 de setembre de 1213)
- Cinquena croada (1228-1229)
- Conquesta catalana de Mallorca (1229-1232)
- Conquesta catalano-aragonesa del País Valencià (1233-1245)
- Sisena croada (1248-1254)
- Setena croada (1270)
- Croada contra els albigesos (1209-1229)
- Guerres imperials a Itàlia (1154-1186)
- Invasió d'Europa pels mongols (1236-1241)
- Conquesta catalana de Sicília o Vespres sicilianes (1282-1287)
- Croada contra Catalunya (1283-1285)
- Conquesta catalana de Sardenya (1323-1324)
- Guerra dels cent anys (1339-1453)
- Batalla de Lluçmajor (1349)
- Revolta sarda contra la dominació catalana (1347-1388)
- Guerres hussites (1419-1485)
- Caiguda de Constantinoble (1453)
- Guerra civil catalana (1462-1472)

Segle XVI

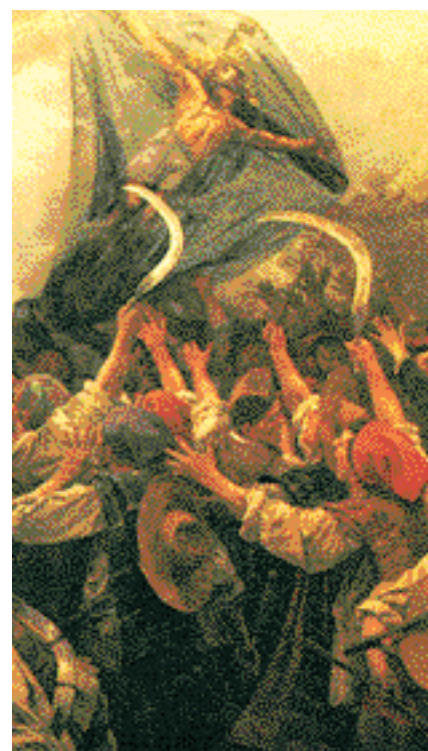
- Revolta de les Germanies (1519-1523)

Segle XVII

- Guerra dels Trenta Anys (1618-1648)
- Guerra dels Segadors o de Separació (1640-1659)
- Guerra d'Independència portuguesa (1640-1668)

Segle XVIII

- Guerra de Successió Espanyola
- Avalot de les Quintes - (1773)
- Revolució Americana

Segle XIX

- Guerra del Francès (1808-1814)
- Primera guerra carlina o Guerra dels set anys (1833-1840)
- Segona guerra carlina o Guerra dels matiners (1846-1849)
- Guerra d'Intervenció Nord-Americana o Guerra Estats Units-Mèxic (1846-1848)
- Guerra civil dels Estats Units, Guerra civil americana o Guerra de Secessió (1861-1865)
- Guerra francoprussiana (1870-1871)
- Tercera guerra carlina o Guerra civil espanyola (1872-1875)
- Independència de Cuba (1898)
- Guerra de la Triple Aliança (1864-1870)

Segle XX Fins a 1925

- Guerra russojaponesa (1904)
- I Guerra Balcànica (1912)
- II Guerra Balcànica (1913)
- I Guerra Mundial (1914-1918)
- Rebel·lió a Irlanda contra els anglesos (1916)
- Jerusalem i un nou canvi de domini (1917)
- Guerra Civil Russa (1918-1922)
- Desastre d'Annual (1921)
- Sagnant repressió d'Anglaterra a l'Índia (1919)

Segle XX 1926-1950

- Xina: l'inici d'un llarg conflicte (1927)
- Guerra Civil Espanyola (1936-1939)
- II Guerra Mundial (1939-1945)
- Conflicte fronterer entre Perú i l'Equador (1941)
- Insurrecció Georgiana de Texel (1945)
- Repressió francesa a les colònies (1945)

- Matances entre hindús i pakistanesos al Punjab (1947)
- 1a. Guerra araboisraeliana (1948)
- Guerra de Corea (1950)

Segle XX 1951-1975

- Sagnant rebel·lió Mau-Mau a Kenya (1952)
- Guerra del Vietnam contra el domini de França (1954)
- Guerra de Suez al Mitjà Orient (1956)
- Rebel·lió a Hongria contra el comunisme (1956)
- Guerra de la independència d'Algèria (1956-1962)
- Guerra civil al Congo (1960)
- Invasió de Bahía de Cochinos (1961)
- Conflicte de Xipre (1963)
- Intervenció dels EUA a la República Dominicana (1965)
- Guerra del Vietnam i EUA (1964-1975)
- Guerra araboisraeliana dels Sis Dies (1967)
- Guerra Civil a Biafra (1967)
- Rebel·lió a Txecoslovàquia contra el comunisme (1968)
- Guerra araboisraeliana del Yom Kippur (1973)
- Guerra Civil a Angola (1975)

Segle XX 1976-2000

- Guerra Civil al Líban (1977)
- Intervenció russa a l'Afganistan o Invasió soviètica de l'Afganistan (1979-1989).
- Guerra entre l'Iran i l'Iraq (1980-1988)
- Atac israelià a l'Iraq (1981)
- Conflicte de Paquisha (1981)
- Israel envaeix el sud del Líban (1982)
- Guerra de les Malvines (1982)
- Intervenció dels EUA a Grenada (1983)

- Incidents dels EUA amb Líbia (1986)
- Intervenció dels EUA a Panamà (1989)
- Guerra de Iugoslàvia (1991-1995)
- Guerra del Golf contra l'Iraq (1990-1991)
- Primera Guerra de Txetxènia (1994 - 1996)
- Guerra del Cenepa (1995)
- Kosovo i la intervenció de l'OTAN (1999)
- Segona Guerra de Txetxènia (1999 - ?)

Segle XXI

- Guerra d'Afganistan (2001)
- Guerra civil a Costa d'Ivori (2002-)
- Guerra d'Iraq (2003)
- Guerra del Sudan (Darfur) (2003-)
- Conflicte del Balotxistan (2003-)
- Revolta d'Haití (2004)
- Guerra del Waziristan (2004-2006)
- Guerra Civil a la República de Centreafrica (2004-)
- Intifada del Sàhara Occidental (2005-)
- Guerra de Somàlia (2006-)
- Guerra entre Rússia i Geòrgia (2008)
- Conflicte a la Franja de Gaza (2008-2009)

Activitat 2

DELS CAVALLERS A L'ARCABÚS

CONTINGUTS A DESENVOLUPAR:

A principis del segle XVI es produeix una revolució en el món de la guerra. Es consagra l'arcabús¹ com a arma suprema. A partir d'aquest moment, els exèrcits poderosos ja no eren els que comptaven amb els millors nobles i refinats cavallers, sinó els que aplegaven grans quantitats d'homes amb piques i arcabussos. Un pagès amb un arcabús de poc preu i amb poca pràctica, podia liquidar en un moment el més valent i destre dels cavallers proveït de la millor de les armes. La guerra medieval havia acabat.

Fins aquest moment la cavalleria era la tropa d'èlit en la guerra, i estava vinculada a un grup dirigent; no tothom podia ser cavaller, ni tenir un cavall ni tenir les armes d'un cavaller, ni tothom podia organitzar o llogar exèrcits muntats. A partir d'ara amb pocs recursos podien armar-se grans quantitats d'arcabussos i piquers, i no calia provenir d'una família noble per a guerrear. Una dada a tenir en compte és que l'armadura d'un cavaller del s.XV pesava entre 25 i 30 kg, i un arcabús va passar de pesar 20 kg a 6 o 7 kg.

Aquesta revolució suposarà que a partir d'ara les guerres ja no es guanyaran gràcies a la qualitat i valentia dels combatents, sinó que es guanyaran en funció del nombre de soldats armats que participin en els exèrcits. La quantitat ara prevaldrà davant la qualitat. I això implicà que els països amb una feble potència demogràfica (com era el cas dels estats d'Aragó i per tant Catalunya) quedaven fora de joc.

Una altra arma importantíssima que donà el gir a la guerra fou el canó que disparava bales de ferro; les grans pedres que disparaven les bombardes² feien destrosses, però les petites bales de ferro a gran velocitat ho rebentaven tot. A més a més no hi havia cap tipus d'encariment amb el canvi de material, al contrari, perquè les bales de ferro eren de foneria i en canvi les bales de pedra calia tallar-les manualment a cop d'escarpa. La munició de ferro era de fabricació barata i ràpida, i fins i tot era reaprofitable perquè no es trencava en xocar contra els murs.

Durant el que anomenem època moderna s'anaren desenvolupant així armes i tàctiques de guerra que feren canviar també d'altres aspectes de la vida quotidiana, com per exemple les defenses de les ciutats: les muralles medievals ja no eren vàlides per defensar de l'artilleria que havia anat apareixent; les altes

¹ Arma de foc per a infanteria emprada del segle XV al XVII; és el predecessor del mosquet, el rifle i altres armes de foc llargues. A mitjans sXVI els arcabussos mesuraven aprox. 1,30m, pesaven uns 6Kg i tiraven bales d'uns 30g.

² Arma de foc medieval; peça d'artilleria molt primitiva precursora del canó, que disparava com a projectil una pilota de pedra.

muralls medievals esdevenien un blanc perfecte pels canons, amb la qual cosa començaren a aparèixer arreu fortificacions modernes amb una nova intencionalitat. Les noves fortificacions havien de ser prou gruixudes per esmorteir l'impacte de les bales de ferro. Les muralles modernes reduïren alçària i guanyaren gruix, alhora que apareixeran amplis fossats i es faran necessàries noves construccions per encabir l'artilleria de defensa.

Tot al llarg del segle XVII, i sobretot a la segona meitat, Girona esdevingué camp de batalla, i la ciutat es va convertir en la primera plaça estratègica de tota la península (en el camí que provenia del nord, per tant de França, no hi hagué cap frontera que parés els exèrcits francesos fins que a la 2a 1/2 del s.XVIII es construí el castell de Sant Ferran a Figueres). El fet, doncs, que la ciutat representava el primer punt de defensa en el camí nord-sud, implicà que contínuament s'haguessin de reorganitzar les defenses.

Després del setge francès del 1653 i per iniciativa de Felip III (IV de Castella) la ciutat es començà a dotar d'elements defensius. La invasió de 1652 provocà una sèrie de mesures i disposicions per part de les autoritats militars de Girona, de les quals les més importants i destacables són: millora de les defenses de la muralla amb la construcció de baluards, construcció de fortins a la muntanya, i construcció del castell de Montjuïc.

La primera disposició dels caps de l'exèrcit fou la d'enderrocar tots els edificis que hi havia fora muralles, perquè en els casos de setge esdevenien perillosos i eren utilitzats per l'exèrcit atacant; s'enderrocaren les cases del barri de Pedret i tres edificis importants: l'Hospital Nou de Santa Caterina, el convent del Carme i el convent de Santa Clara.

Immediatament s'edificaren els baluards a la muralla del Mercadal. Es començà pel baluard de Santa Clara (actual edifici Policia Municipal), seguit pel baluard de la Mercè (actuals jardins de les Pedreres); el 1655 es construí el baluard de Sant Francesc (es construeix amb les pedres del derrocat Hospital Nou, o sia, el primer Hospital de Santa Caterina que es trobava en l'actual plaça del Mercat; restes d'aquest baluard serveixen de base al monument del lleó). També es construïren el baluard de l'Areny (actual Rambla, Sala d'Exposicions), el de Sant Pere o de Santa Maria (prop del portal de França) i el de Sarracines (Davant la torre Cornèlia). L'any 1676 es completà la defensa del Mercadal amb la construcció dels baluards del Governador (aproximadament actual Cambra de Comerç), el de Santa Creu (Escola Bruguera) i el de Sant Agustí o de Figuerola (edifici Correus).

En aquesta mateixa època, vers l'any 1653, es començà la construcció del castell de Montjuïc, que comptava amb quatre torres de defensa construïdes al seu voltant. Paral·lelament es construïren diferents fortificacions en altres punts alts de Girona, considerats com estratègics per a la defensa de la ciutat. Per exemple es construïren uns fortins a les Pedreres (el del Conestable³, el de la reina Anna, el del Capítol o els Quatre Màrtirs, el de la Ciutat o de Sant Narcís i el del Calvari). També és de finals del s.XVII el baluard o lluneta de Bournonville⁴ (prop de la Devesa, a l'actual Firal).

³ Porta el nom del conestable de Castella, Iñigo Melchor Fernández de Velasco, un dels militars defensors de Girona en el setge de 1653.

⁴ Alexandre de Bournonville, virrei de Carles II.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT:

- Mostrem dues imatges diferents: un cavaller amb armadura medieval, un arcabusser armat amb aquesta arma de foc. A partir de les imatges parlem de les diferències entre un i altre soldat, tant per les armes que porten com pel que implica una i altra manera de fer la guerra.
- Utilitzem una imatge gràfica del castell de Montjuïc de Girona i dels baluards que es construïren tot al llarg de la muralla medieval per tal de reforçar les defenses de la ciutat de Girona; amb aquest suport expliquem els canvis a nivell de construccions defensives que van aparèixer en època moderna, concretament a Girona però generalitzables arreu.

MATERIAL NECESSARI:

- Imatge en DIN A 3 del cavaller amb armadura i de l'arcabusser
- Imatge castell de Montjuïc de Girona que hi ha a la sala 8 d'època moderna del museu.
- Imatge dels baluards de Girona

Activitat 3

QUÈ HI HA DARRERA L'11 DE SETEMBRE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ; UN EXEMPLE CLAU DE GUERRA MODERNA

CONTINGUTS A DESENVOLUPAR:

Descripció: guerra internacional que esclatà arran de la mort sense descendència de Carles II.

Durada: 12 anys de guerra oficial (1702-1714)

Causes: Carles II nomenà com a successor a Felip d'Anjou (nét del rei de França Lluís XIV), fet que provocà l'oposició dels països anomenats "aliats" (imperi austríac, Anglaterra i Holanda) que defensaran a Carles d'Àustria com a mereixedor de la corona. Els aliats s'enfrontaren als exèrcits hispànics i francesos, i l'antiga confederació catalanoaragonesa prendrà també partit per Carles d'Àustria, cosa que pagaran ben car.

La Guerra de Successió durà de fet més de quinze anys, perquè havia començat abans de les declaracions oficials de guerra de maig de 1702 i continuà després dels tractats d'Utrecht i de Rastatt. Fou una guerra que involucrà pràcticament totes les potències europees.

L'11 de setembre: a 2/4 de 5 de la matinada de l'11 de setembre, quan apuntaven les primeres llums del dia, començà l'assalt contra Barcelona; espanyols i francesos atacaven la ciutat amb uns 30.000 soldats, mentre que per la defensa es comptava amb uns 6.000 soldats. Totes les

campanes de la ciutat tocant a sometent¹ van cridar el poble a la lluita. A 2/4 de 9 del matí tots dos bàndols presentaven ja símptomes d'esgotament i les baixes havien estat molt nombroses; cadàvers i ferits omplien muralles, horts i carrers.

La desproporció de forces era, però, evident, i estava clar que els catalans no podien guanyar, i si continuava la lluita es podia produir un saqueig general i l'extermini de la població. Per tant el millor era negociar la rendició: a les 3h de la tarda una corneta va tocar a parlament i el combat es va aturar.

Conseqüències per Catalunya: la derrota de l'Onze de Setembre comportà una dura repressió i en definitiva la destrucció de l'Estat català; les llibertats polítiques que els catalans havien anat guanyant des de l'edat mitjana van quedar eliminades, suprimint-se les institucions més emblemàtiques del Principat: la Generalitat i el Consell de Cent². El Decret de Nova Planta fixà el nou règim polític de Catalunya, que és el mateix que dir que fixà l'absència de règim polític i la total submissió a les ordres del capità general.

La repressió es féu també amb accions simbòliques, com per exemple amb la fosa de la campana Honorata de la Catedral de Barcelona, per ser la campana que cridava a sometent; del bronze se'n feren un parell de canons per la Ciutadella.

Un altre dels objectius de Felip V fou desarmar el poble català; s'aboliren les Institucions militars catalanes i els catalans es veieren privats del privilegi de poder portar armes i del dret a l'auto-defensa. A principis d'octubre de 1714 ja es publicaren edictes pels quals es prohibia la possessió d'armes de foc i de tall. Els càstigs previstos pels infractors eren determinants per ells i els seus familiars: pena de mort, crema de la casa i confiscació dels béns.

També es prohibí la fabricació i arranament de les armes de foc, cosa que féu perillar seriosament la situació d'aquesta branca industrial; les demandes de l'exèrcit van salvar la indústria d'armes de Catalunya.

Tornant al desarmament dels catalans: el poble català sempre havia estat titllat de poble armat i no estaven disposats a entregar fàcilment les seves armes; els catalans estaven obsessionats per les armes, i la successió continuada de decrets refermant la prohibició ho demostra. La principal fuita legal corresponia a escopetes que es justificaven com a usos de caça. I fins i tot els catalans idearen una fórmula per poder tenir armes: consistia en desmuntar l'arma i amagar-la; si algú en trobava una part no podia demostrar que allò fos una arma. Però fins i tot això fou castigat amb la pena de mort.

Per tenir una idea, l'any 1715 es requisaren 71.803 armes, la majoria de foc, i això només era una part de les que circulaven.

¹ Cos armat d'autoprotecció civil, separat de l'exèrcit, per la pròpia defensa i la defensa de la terra en temps de conflicte bèl·lic.

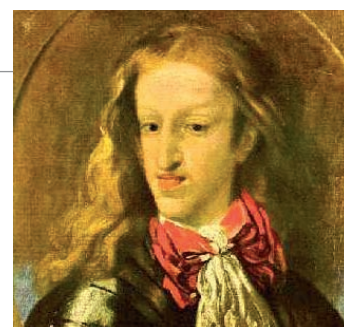
² Nom que rebia la Institució de govern municipal de Barcelona (l'Ajuntament). El seu nom prové de la quantitat inicial dels seus membres, 100 consellers.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT:

- Davant un calendari de l'any en què ens trobem, mostrem el dia 11 de setembre i preguntem si algú coneix la raó per la qual és festa. Què és el que celebrem?
- Mostrem retrat de Carles II. Pretenem que els alumnes entenguin que la història està plena de personatges que provocaren grans canvis a partir de les seves encertades o no decisions. Cal entendre també que en època moderna la política estava en mans de molt poca gent, que d'altra banda no havia estat escollida pel poble.
- Lectura del manifest de la declaració per llei del dia 11 de Setembre com a Diada Nacional

MATERIAL NECESSARI:

- Calendari de l'any.
- Imatge de Carles II
- Manifest de declaració per llei del dia 11 de setembre com a Diada Nacional de Catalunya

Activitat 4

HI HAVIA UNA VEGADA UN SOLDAT

CONTINGUTS A DESENVOLUPAR:

Aquesta activitat pretén treballar el tema de què significava ser soldat en època moderna i sobretot entendre com s'organitzava un exèrcit, i quines eren les seves tàctiques d'atac i de defensa.

A nivell de grup/organització en la guerra.

Els soldats d'infanteria armats amb armes de foc es converteixen en època moderna en la part més important de l'exèrcit, i la cavalleria i l'artilleria passen a ser secundaris.

Infanteria: Unitat militar que combat a peu. Habitualment al llarg de la història ha estat la força principal de l'exèrcit. En el sXVII la infanteria s'organitza en soldats amb fusell i granaders que porten granades de mà.

Cavalleria: Unitat militar que va muntada a cavall. En l'antiguitat fins a la caiguda de l'Imperi romà la cavalleria tenia per missió l'exploració i l'auxili d'infanteria. A l'Edat Mitjana s'incrementa el prestigi de la cavalleria i només els estaments privilegiats poden permetre's armar i mantenir un cavall.

Artilleria: Unitat militar que utilitza projectils de gran mida impulsats per substància explosiva. També s'anomena artilleria l'armament que llança grans projectils i que caracteritza les unitats

d'artilleria. L'artilleria dels temps antics disparava fletxes grosses, pedres i material incendiari (catapultes, per exemple). La difusió de la pólvora¹ féu possible l'aparició de l'artilleria moderna a Europa²; als Països Catalans el canó apareix documentat per primer cop a Mallorca el 1347. L'evolució de l'armament artiller ha conduït a armes cada cop més potents, com els coets i els míssils.

Regiment: Unitat militar dins els exèrcits de terra que sol agrupar un o més batallons i normalment està comandada per un coronel.

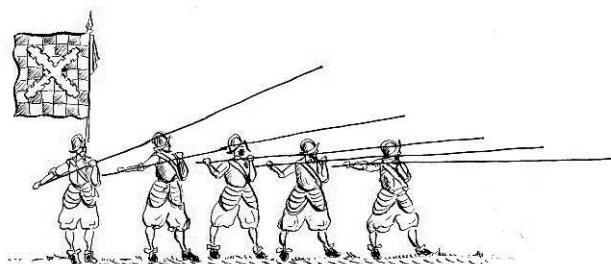
Sometent: En els seus inicis fou un cos armat d'autoprotecció civil, separat de l'exèrcit, per la pròpia defensa i la defensa de la terra en temps de conflicte bèl·lic. El seu origen es situa al sXIII, i eren cridats mitjançant fogueres enceses de cim a cim, a so de corn, toc de trompeta o amb repic de campanes (d'on li prové el nom a partir sobretot del s.XVI). Amb el Decret de Nova Planta es suprimí el sometent, però fou restablert posteriorment durant la Guerra Gran i durant la Guerra del Francès, durant la Guerra Civil. Es dissolgué definitivament pel Senat espanyol el 1978.

A nivell d'armes

La infanteria dels sXVI i XVII comptà amb 2 armes bàsiques: l'arcabús i la pica. Aquestes dues armes no eren pas manejades pel mateix soldat; hi havia **arcabussers i piquers**, i ambdós disposaven normalment d'una espasa com a arma complementària.

Els **ARCABUSSERS** portaven com a arma l'arcabús, una arma de foc per a infanteria emprada des del segle XV fins al XVII. És el predecessor del mosquet, el rifle i altres armes de foc llargues. Als Països Catalans l'arcabús no arriba fins al segle XVI, anteriorment s'utilitzava l'espingarda o escopeta. Els arcabussers tenien la funció de disparar tant en defensa com en atac, i ho podien fer a distància; la funció bàsica dels piquers, en canvi, era la lluita a curta distància, sobretot enfocada a protegir els arcabussers els quals no sempre podien produir un foc regular a causa de les dificultats de la recàrrega.

Els **PIQUERS**, eren soldats d'infanteria armats amb una pica. Eren molt eficaços contra la carga de cavalleria, ja que amb les seves llargues piques podien travessar les armadures dels cavalls. Com a armadura ell només portaven una petita malla de metall al cos i el casc, això els feia molt dèbils davant dels atacs dels arquers i els balles-ters, ja que no tenien escut ni gaires mitjans de defensa. Els piquers portaven com a arma la pica llarga, que podia arribar als 5'46m; aquests havien de lluitar cos a cos i suportar fortes envestides, amb la qual cosa es feia necessari que portessin armadura.

¹ Inventada pels xinesos en el segle VaC. La pólvora perfeccionada estava feta de 75% nitrat, 12% sofre i 13% carbó vegetal.

² El gran innovador de l'artilleria fou Carles VIII de França, que quan envia Itàlia el 1494 utilitzà massivament artilleria de poc calibre, però amb un poder altament destructiu que esmicolava les muralles medievals italianes.

Els arcabussos aniran evolucionant fins a generar una nova arma: el mosquet

MOSQUET: arma de foc portàtil dels soldats d'infanteria, molt utilitzada entre els sXVI i XIX. La seva llargada mitjana era de 1,5m, i el seu pes podia passar els 7Kg i arribar als 10Kg. L'abast d'aquesta arma era d'uns 300m, difícilment era letal més enllà dels 100m i era difícil encertar una persona a més de 50m. Era un artefacte pesant i per tant els mosqueters eren la gent més forta.

Durant la 2a 1/2 sXVII comença la transició cap a la nova arma reina en les batalles: el fusell. I ja a finals sXVII principis del XVIII s'utilitza el fusell amb baioneta. Aquesta fou l'arma emblemàtica del soldat d'infanteria, que permetia fer una descàrrega o dues (segons distància de l'enemic perquè es tardava un temps en recarregar) i després envestir amb la baioneta cos a cos.

Les banderes

Tot i que evidentment no es tracta de cap arma, les banderes eren presents en el camp de batalla amb 3 finalitats bàsiques:

- Informar de qui és qui
- Marcar la posició del cap i facilitar la transmissió de la informació i ordres de combat
- Representació de les idees i valors que defensen cada força militar.

A nivell de tàctica

La majoria dels exèrcits europeus van optar per lluitar amb infanteria de línia; aquesta tàctica consistia en què els soldats estaven formats en tres rengles, de tal manera que quan s'acostava l'enemic, el primer rengle podia posar el genoll a terra i els altres dos rengles podien disparar per damunt del primer. Podien disparar tots alhora o successivament cadascun dels rengles. L'allargada efectiva d'un tret de fusell no anava més enllà dels 150m, però a la pràctica no es disparava més enllà dels 90m. Una descàrrega massiva de moltes armes alhora, a curta distància esdevenia molt letal. Tot i això l'operació de recàrrega de l'arma continuava essent molt lenta: un soldat molt entrenat podia fer 2 trets per minut, però normalment solien ser 3 trets cada dos minuts.

Els oficials havien de calcular molt bé quan donaven l'ordre de disparar; decidir quan i com es feia la descàrrega era molt important, i de fet hi hagué batalles decidides en una sola descàrrega.

Els atacants solien anar a pas ràpid però sense córrer, perquè això provocava cansament, i les forces s'havien de guardar per l'últim moment d'enfrontament directe. L'avenç es solia fer seguint el ritme que marcaven els timbals.

A nivell personal

Les tropes estables de la monarquia eren tropes a sou, professionals. Eren exèrcits poc disciplinats, sovint la manca de pagament portava al pillatge, al robatori consentit. Vivien sobre el terreny i la població civil es veia obligada a mantenir tropes de lladres, criminals i violadors durant llargs períodes.

El dia a dia dels soldats era esgarrifós: les mesures higièniques eren inexistent, la sanitat militar gairebé no existia, els barbers arrencaqueixals eren també els encarregats de tallar braços i cames gangrenats per les infeccions de les ferides. Les columnes militars anaven sovint seguides per d'altres columnes de civils formades pels criats dels oficials, les esposes, taverneres, prostitutes, pícars, jugadors.

A banda de l'exèrcit estatal, hi havia les milícies territorials: eren gent arrencada dels tallers, del camp, que evidentment no mostraven massa entusiasme per anar a combatre, i sovint desertaven. Però aquestes milícies no eren massa rendibles, perquè després s'havien de perseguir els desertors, i a més els camps i tallers quedaven buits i no es produïa. Sovint els sobirans preferien pactar diners amb les ciutats a canvi de no convocar les milícies i amb aquests diners es contractaven mercenaris i professionals.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT:

- Cada alumne tindrà en el seu dossier de treball preguntes molt concretes sobre els soldats que hauran de respondre individualment. Això servirà per comentar la situació econòmica dels soldats, les armes que utilitzaven, les tàctiques militars, les categories existents dins els exèrcits...

MATERIAL NECESSARI:

- Col·lecció de soldats de plom del museu.
- Peces de guerra de les vitrines Sala Guerra del Francès del MHCG.

Activitat 5

FEM LA PAU...

Les guerres són potser l'exemple més clar de violència, però de violència n'hi ha de molts tipus: violència a les escoles, violència contra les dones, violència psicològica, violència contra la natura, violència d'imatges, racisme...

La pau es pot definir com a la no violència. I per a que hi hagi pau en el món, la nostra responsabilitat només recau en nosaltres mateixos. Podem participar en actes per la pau, podem organitzar xerrades per la pau, podem parlar i parlar sobre la pau, però allà on més podem fer per la pau és amb els nostres actes.

DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT:

- Acabem l'activitat amb el següent comentari: "Acabarem amb la imatge d'una persona molt important per aconseguir la pau en el món; es tracta d'una persona que no és excessivament famosa, no és cap polític, ni actor/actriu, ni cantant però segur que la coneixeu. Aquesta persona és imprescindible perquè poc a poc la violència s'acabi en el món. La seva imatge us l'ensenyaré d'un en un perquè la pugueu veure bé". I davant de la seva cara els posem un mirall.

MATERIAL NECESSARI:

- Un mirall

FITXA DE TREBALL

Proposta temàtica: Guerres

Estat de guerra

PARAULA QUE DESCRIU EL QUE HAS SENTIT AMB ELS SONS DE GUERRA

PARAULA QUE DESCRIU EL QUE HAS SENTIT AMB LES IMATGES DE GUERRA

Dels cavallers a l'arcabús

QUAN CREUS QUE PESAVA UNA ARMADURA AL S. XV?

QUAN CREUS QUE PESAVEN ELS ARCABUSSOS MÉS ANTICS?

Què hi ha darrera de l'11 de setembre?

La Diada Nacional

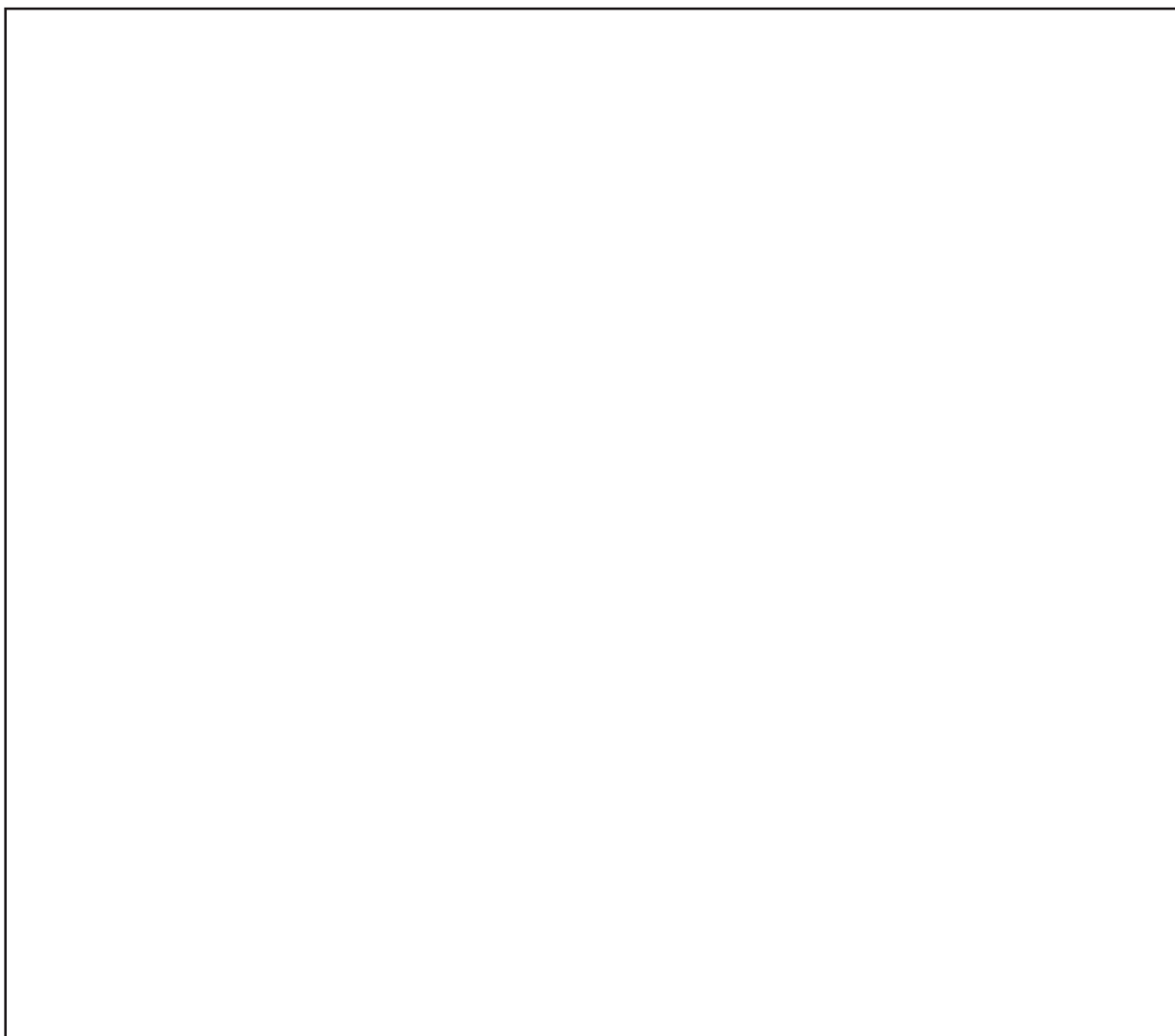
La primera llei aprovada pel Parlament de Catalunya en constituir-se l'any 1980 fou la que declara l'11 de setembre festa nacional de Catalunya en els següents termes: "(...)

El poble català en el temps de lluita va anar assenyalant una diada, la de l'onze de setembre, com a Festa de Catalunya. Diada que, si bé significava el dolorós record de la pèrdua de les llibertats, l'onze de setembre de 1714, i una actitud de reivindicació i resistència activa enfront de l'opressió, suposava també l'esperança d'un total recobriment nacional. Ara, en reprendre Catalunya el seu camí de llibertat, els representants del Poble creuen que la Cambra Legislativa ha de sancionar allò que la Nació unànimement ja ha assumit. Per això el Poble de Catalunya estableix, per la potestat del seu Parlament, la següent Llei:

"Article primer. Es declara Festa Nacional de Catalunya la diada de l'onze de setembre."

"Article segon. Aquesta Llei entrarà en vigor el mateix dia de la seva publicació en el Diari Oficial de la Generalitat."

"Per tant, ordeno que tots els ciutadans als quals sigui d'aplicació aquesta Llei cooperin al seu compliment i que els Tribunals i Autoritats als quals pertorqui la facin complir."

Hi havia una vegada un soldat

DEFINEIX LES SEGÜENTS PARAULES:

Infanteria:

Artilleria:

Regiment:

Mosqueter: